

PREBIVALSTVO SLOVENIJE DANES

Nelka Vertot*

Izvleček:

UDK: 314(497.4)

Slovenija je majhna in pestra država. V preteklih štirih desetletjih se je njeno prebivalstvo številčno povečalo skoraj za četrtno, od 1 590 000 leta 1961 na slaba 2 milijona danes. Prebivalstvo Slovenije v zadnjih letih že stagnira: rodnost upada, pričakovano trajanje življenja in število neto selitev pa rahlo naraščata. Tako kot prebivalstvo Evrope se tudi prebivalstvo Slovenije intenzivno stara.

Ključne besede: *prebivalstvo, naravna rast prebivalstva, neto selitve, pričakovano trajanje življenja, velikost gospodinjstev, velikost družin*

POPULATION OF SLOVENIA TODAY

Abstract:

Although small in size and the number of population, Slovenia is diverse country. In the past four decades the number of its population increased by a quarter - from 1,590,000 in 1961 to slightly under 2 million today - even though it has been stagnating in the last few years. Fertility is declining, while life expectancy and net migration are slightly rising. As in the rest of Europe, in Slovenia the population is intensely growing old. In the period from 1971 to 1991 the average household size decreased from 3.4 to 3.1 members. It is also characteristic that the number of single households is on the rise.

Key words: *population, natural increase of the population, net migration, life expectancy, household size, size of families.*

* *Profesorica geografije in zgodovine. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana, Vožarski pot 12*

ZAKAJ JE POTREBNO VEDETI NEKAJ VEČ O PREBIVALSTVENI SITUACIJI V DRŽAVI?

Če bi povprečno izobraženega prebivalca naše države prosili, naj pove nekaj o demografskem razvoju pri nas danes, bi verjetno odgovoril, da ni strokovnjak za to področje. Če pa bi ga vprašali, ali je že slišal za trditev, da Slovenci izumiramo, bi večina pritrnila, saj so v naši javnosti zadnja leta vse pogostejše razprave o tej problematiki tudi v krogih, ki na prvi pogled nimajo posebne zveze s prebivalstvom. Raziskave so že pred časom pokazale močno povezanost med stopnjo družbenega in gospodarskega razvoja neke države ter sestavo njenega prebivalstva. Usodna povezanost dejavnikov gospodarskega in prebivalstvenega razvoja se posebej zaostri pri vprašanih naravnega prirasta prebivalstva, izobraževanja, zaposlovanja, zagotovitve prehrane, nadaljnjega gospodarskega razvoja, zaščite in varovanja prebivalstva in njegovega imetja, zagotavljanju obrambne sposobnosti države, ustreznem razvoju trgovine in podobnem.

V sodobnem svetu postaja razvoj vedno bolj odvisen od človeka oziroma njegovega delovanja - *znanja, zdravja, vrednot, kulture, družbene organizacije - in vse manj od fizičnega kapitala*¹. Po analizi razmer oz. gospodarske rasti v 192 državah, ki jo je v svoji študiji predstavila Svetovna banka, *lahko le 16 % rasti pripišemo fizičnemu kapitalu (strojem, zgradbam, infrastrukturi), 20 % naravnim virom in kar 64 % človeškemu in družbenemu kapitalu. Pri tem pa človeški kapital ni pomemben le za gospodarsko rast, ampak predvsem za človeka samega - za kakovost njegovega življenja*¹. Torej je danes vprašanje kakovosti življenja človeka že eno ključnih. Kakovost življenja vsekakor ni samo materialni standard ljudi določenega območja, na primer države. Če sprejmemo tezo, da lahko merimo kakovost življenja v treh dimenzijah, ki jih je Allardt (1975) poimenoval **imeti, ljubiti** (pripadati) in **biti**, bomo lažje razumeli, zakaj je tako pomembno dobro poznati podatke o tem, kakšen je bil, je in bo številčni in starostno-spolni sestav prebivalstva neke države. Najprej moram **biti**, če želim delovati. Pa tudi druge socialne in ekonomske strukture prebivalstva so danes deležne vedno večje pozornosti tako v svetu kot v posameznih državah, saj je človek osnovno gibalno vseh prizadevanj, dogajanj in sprememb na Zemlji, če je (se rodi) in dokler je (živ).

Spremembe v demografskih gibanjih doma in v svetu so le redkokdaj imele tako središčni položaj zanimanja ljudi pri nas, kot se to dogaja danes, v letih ob prelomu tisočletja. Oči svetovne javnosti usmerja v to verjetno bolj ali manj vidna skrb vseh, kako bodo v prihajajočih letih in desetletjih večinsko razdeljeni gospodarski viri našega planeta, manjši narodi, kot smo Slovenci, pa se poleg tega, glede na posledice dosedanjega prebivalstvenega razvoja, vedno bolj z negotovostjo sprašujemo: »Ali bomo sploh preživelci?«, »Ali bomo kot narod preživelci«, oziroma kakšen bo razvoj prebivalstva Slovenije v prihodnosti, je torej tudi pri nas aktualno vprašanje že nekaj let. V svetovnem merilu se morda zdi naša »številčnost« zanamrljiv problem, za nas, prebivalce Slovenije, pa gre za pomembno vprašanje: ljudje smo, ne glede na »stojišče«, s katerega gledamo nase, danes vedno bolj ne le socialna, ampak tudi zelo pomembna in potrebna gospodarska in »politična« kategorija.

Kot na marsikaterem področju človekovega delovanja se danes tudi na področju demografskega razvoja oziroma gibanj v svetu in pri nas srečujemo z mejnimi situacijami in z njimi povezanimi problemi in posledicami. Velikost, starostna sestava in regionalna razporejenost našega pre-

¹ Poročilo o človekovem razvoju, Slovenija 1999, UMAR/UNDP, Ljubljana 1999.

bivalstva v naslednjem stoletju, vse to je odvisno od prihodnjih vrednosti rodnosti, umrljivosti in selivnosti le-tega. Vsi dejavniki, ki vplivajo na število in sestavo prebivalstva, so medsebojno odvisni in istočasno pod močnim vplivom socialnih in ekonomskih ter dejavnikov okolja. Ob spoznanju, da je končni cilj delovanja človeka in družbe izboljšanje kakovosti življenja sedanjih in prihodnjih generacij, so strokovnjaki že pred časom ugotovili, »da je potrebno čim bolj pospešiti demografski prehod v državah, kjer obstaja neravnovesje med demografskimi stopnjami ter socialnimi, ekonomskimi in okoljevarstvenimi cilji. Zato bi države morale posvetiti večjo pozornost pomenu prebivalstvenih gibanj in sprejeti potrebne ukrepe za optimalna demografska gibanja v okviru njihovega družbenega in gospodarskega razvoja.«²

KAJ SE DANES DOGAJA NA PREBIVALSTVENEM PODROČJU V SVETU IN KJE JE V NJEM JE SLOVENIJA?

Tabela 1: Število prebivalstva, površina ozemlja in gostota poseljenosti sveta po večjih območjih, 1750-1998, (ocene OZN)

	1750	1800	1850	1900	1950	1970	1998	Površina ³	Gostota ⁴
	milijoni							v 000	
SVET	791	978	1262	1650	2521	3696	5901	135641	43
Afrika	106	107	111	133	221	357	749	30306	25
Azija	502	635	809	947	1402	2147	3585	31764	111
Evropa	163	203	276	408	547	656	729	22986	32
Latinska Amerika	16	24	38	74	167	285	504	20533	24
Severna Amerika	2	7	26	82	172	232	305	21517	14
Oceanija	2	2	2	6	13	19	30	8537	3
	deleži (%)								
SVET	100	100	100	100	100	100	100	100	
Afrika	13,4	10,9	8,8	8,1	8,8	9,7	12,7	22,3	
Azija	63,5	64,9	64,1	57,4	55,6	58,1	60,8	23,4	
Evropa	20,6	20,8	21,9	24,7	21,7	17,8	12,4	16,9	
Latinska Amerika	2,0	2,5	3,0	4,5	6,6	7,7	8,5	15,2	
Severna Amerika	0,3	0,7	2,1	5,0	6,8	6,3	5,2	15,9	
Oceanija	0,3	0,2	0,2	0,4	0,5	0,5	0,5	6,3	

Vir: *World Population Prospects, 1998: The 1998 Revision, vol. I, Comprehensive Tables, Population Division, Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, (United Nations publication, Sales No. E.99.XIII.9).*

Danes je rast svetovnega prebivalstva v absolutnih številkah v primerjavi s preteklimi obdobji najvišja in je po ocenah Prebivalstvenega oddelka OZN letni prirast od 80 do 90 milijonov ljudi.

² Akcijski program Mednarodne konference o prebivalstvu in razvoju, Kairo, od 5. do 13. septembra 1994, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ljubljana 1994, str. 27.

³ površina = v km²

⁴ gostota = število prebivalstva na km²

Skladno s projekcijami svetovnega prebivalstva OZN se bo tudi v prihodnje le počasi manjšal. Pred 20. stoletjem je prebivalstvo številčno le počasi naraščalo, saj je močno povečana letna stopnja rasti predvsem značilnost tega stoletja. Raziskave OZN o tem kažejo, da se je leta 1750, ko je bilo na svetu le okoli 791 milijonov prebivalstva, število prebivalstva povečevalo z relativno skromno letno stopnjo rasti, in da je ta ostala nizka tudi v 18. in 19. stoletju.

Od leta 1804, ko je število prebivalstva sveta preseglo prvo milijardo, je moralo miniti 123 let, da se je to število podvojilo, nato pa je trajalo za enak pojav le 33, 14 in 13 let, ko je svetovno prebivalstvo štel že pet milijard, šest - milijardni prebivalec našega planeta pa je bil »rojen« lani, leta 1999, torej le 12 let pozneje.

Svetovno prebivalstvo je v obdobju od 1985 do 1990 naraščalo z 1,7 odstotno stopnjo na leto; v letu 1998, je bila letna rast svetovnega prebivalstva 1,3 %, kar pomeni, da se je število svetovnega prebivalstva v enem letu povečalo za 78 milijonov. Kar 96 odstotkov tega povečanja je bilo posledica rasti števila prebivalstva v državah manj razvitega sveta.

Razporeditev prebivalstva in intenzivnost njegove rasti seveda ni enakomerna, ampak so med velikimi svetovnimi območji velike razlike. V obdobju od 1970 do 1998 je največ svetovnega prebivalstva živelo v Aziji, Afriki in Latinski Ameriki. Delež prebivalstva Azije se je v tem obdobju povečal z 58 na 61 %, Afrike z 10 na 13 %, delež Latinske Amerike pa z 8 na 9 %. Istočasno je delež prebivalstva Severne Amerike nazadoval s 6 na 5 %; podobno se je zgodilo tudi z deležem števila prebivalstva Evrope, ki se je znižal z 18 na 12 % svetovnega prebivalstva.

Vrednosti letne rasti števila prebivalstva tudi med državljani zelo varirajo, od negativnih med državami vzhodne Evrope do visokih stopenj rasti med afriškimi in azijskimi državami. V letu 1998 so bile med evropskimi državami posebej opazne razlike med državami vzhodne in zahodne Evrope. Za vzhodnoevropske države so bile značilne negativne vrednosti naravnega prirasta, medtem ko so bile za večino zahodnoevropskih držav vrednosti naravnega prirasta še pozitivne.

Tabela 2: Evropske države po vrednostih naravnega prirasta v letu 1998

Delež letne rasti prebivalstva	Ime države
1. padec - negativna vrednost letne stopnje »rasti« (-0,1 →)	Albanija, Belorusija, Bolgarija, Češka, Estonija, Hrvaška, Latvija, Litva, Madžarska, Moldavija, Romunija, Ruska federacija, Ukrajina
2. ni rasti-ni nazadovanja: (0,0)	Moldavija, Italija, Portugalska, Slovenija , Španija
3. rast :- pozitivna vrednost letne stopnje »rasti« prebivalstva (0,1 →)	Avstrija, Belgija, Bosna in Hercegovina, Danska, Finska, Francija, Grčija, Islandija, Irska, Jugoslavija, Luksemburg, Malta, Makedonija, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Slovaška, Švedska, Švica, Turčija, Velika Britanija

Vir: World population 1998 Chart, Population Division, Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, 1999 (United Nations publication, Sales No. E.99.XIII.6).

Slaba demografska perspektiva ni samo slovenski problem; v podobnem položaju so se že pred nami znašli večinoma vsi evropski narodi. Stalno zniževanje rodnosti namreč še daleč ni samo slovenska posebnost, saj le zaostajamo za prebivalstvenimi dogajanjem v drugih državah Evrope. Vtis večje problematičnosti pri nas je posledica majhnega števila prebivalstva.

RAVOJ IN STANJE IN PREBIVALSTVA SLOVENIJE

Slovenija, po površini in po številu prebivalstva sicer majhna država, je pokrajinsko in prebivalstveno precej raznolika. Na komaj nekaj več kot 20000 km² ozemlja Srednje Evrope je ob zadnjem popisu prebivalstva, 31. marca 1991, živelo v 5 946 naseljih oziroma v 640 195 gospodinjstvih le nekaj manj kot dva milijona (natančno 1 965 986 prebivalcev). Slovenci smo glede na prebivalstveni razvoj, pa tudi po stanju in gibanju števila prebivalstva, na ravni razvitih evropskih držav. Sedanje število prebivalstva, njegova sestava in prostorska razporeditev, je posledica prepletanj številnih ekonomskih, političnih, socialnih dejavnikov, ki so v preteklosti posredno in neposredno vplivali na demografski razvoj prebivalstva Slovenije. »Strokovnjaki na področju prebivalstvenih gibanj v Sloveniji, z njimi vred pa tudi politiki, so zadnja leta vedno bolj zaskrbljeni zaradi intenzivnega upadanja rodnosti v Sloveniji in hkratnega hitrega staranja prebivalstva«⁵. Tudi v Sloveniji se je, podobno kot v drugih razvitih državah, v obdobju demografskega prehoda spremenila narava obnavljanja prebivalstva. Demografski prehod ali prehod od visokih stopenj rodnosti (»v slovenskem prostoru povprečno število živorojenih otrok pada že celo stoletje«⁵) in smrtnosti na nizke se je v Sloveniji končal pred dobrimi tremi desetletji. Zamenjal jo je »sodoben« način obnavljanja prebivalstva in z njim povezano načrtovanje družine. Uveljavljeno je pravilo »en do dva otroka na družino«, kar je skupaj s pari brez otrok daleč pod ravni, ki bi zagotavljala nemoteno obnavljanje prebivalstva. Rodnost in umrljivost se pri nas znižujeta in rodnost je že tako nizka, da je resno »ogrožen« naravni prirast prebivalstva. Odseljevanje prebivalstva iz Slovenije, ki je bilo posebej značilno za obdobje od konca prejšnjega do začetka sedemdesetih let tega stoletja, pa ni vplivalo le na zniževanje števila prebivalstva, ampak je bistveno spremenilo tudi njegovo starostno in spolno sestavo. Zaradi teh sprememb sta se zmanjšali predvsem poročnost in rodnost našega prebivalstva. Ob popisu 1991 so prebivalci Slovenije živeli v več kot 640 000 **gospodinjstvih**. Medtem ko število gospodinjstev v Sloveniji od popisa do popisa narašča, število članov povprečnega gospodinjstva pri nas vztrajno pada. Pri nas so čedalje redkejša gospodinjstva s 5 in več člani. Leta 1981 je v gospodinjstvih s šest in več člani v Sloveniji živelo še 10 % vseh prebivalcev, ob popisu 1991 pa le še 6 %. Ne zmanjšujejo pa se pri nas samo deleži gospodinjstev z večjim številom članov, ampak tudi njihova absolutna števila. Ob Popisu 1991 so prebivalci naše države živeli v 640 195 gospodinjstvih (brez skupinskih), kar je 45 627 gospodinjstev več kot ob popisu leta 1981. Podobno kot ob takratnem popisu je tudi deset let pozneje največ prebivalcev Republike Slovenije živelo v gospodinjstvih s štirimi člani.

Tabela 3: Število gospodinjstev in povprečno število članov gospodinjstva, Slovenija, popisi 1931 - 1991

	Leto popisa						
	1931	1948	1953	1961	1971	1981	1991
Število gospodinjstev	287 228	380 950	410 976	458 853	515 531	594 571	640 195
Poprečno število članov na eno gospodinjstvo	4,9	3,8	3,7	3,5	3,4	3,2	3,1

⁵ Rodnostno vedenje Slovencev: nacionalno poročilo; Mateja Kožuh-Novak et al., Ljubljana 1998, str. 11.

Kar nekaj desetletij opažamo konstantno »manjšanje« gospodinjstev glede na število članov, ki živijo v njih. V zadnjih desetih letih se je v Sloveniji najbolj povečalo število dvočlanskih gospodinjstev (s 17,8 % leta 1981 na 21,0 % leta 1991) in enočlanskih gospodinjstev (s 17,1 % leta 1981 na 18,0 % leta 1991).

Ob popisu 1991 je bilo v Sloveniji od vseh gospodinjstev 79 % tako imenovanih družinskih gospodinjstev, torej gospodinjstev, v katerih je živel ena ali več **družin**. Najpogosteje je v enem gospodinjstvu živel ena družina, v 8 % gospodinjstev sta živel dve družini in le v 0,4 % gospodinjstev so živele 3 ali več družin.

Število družin se je od leta 1981 do 1991 povečalo s 522 314 na 551 899. Blizu 60 % je popolnih družin (starši in otroci), približno 20 % je zakonskih parov brez otrok. V primerjavi s popisom pred desetimi leti se je tako število popolnih družin kot zakonskih parov brez otrok relativno zmanjšalo, poraslo pa je število družin z enim staršem. Prav tako narašča tudi število neporočenih parov z otroki oz. brez otrok (leta 1981 - 2 % vseh družin, ob popisu 1991 - 3,1 %).

Povprečno število otrok v družini se je z 1,34 (leta 1981) znižalo na 1,31. Povečalo se je število družin z enim ali dvema otrokoma: prvih je bilo 37,2 % (leta 1981 36,6 %), drugih pa 34,3 % (32,2 %). Zmanjšalo pa se je število družin z tremi ali več otroki in sicer z 10 % na 7,6 %.

Prvi zanesljivi podatki o številu prebivalstva Slovenije, ki so na voljo, so iz leta 1857, ko je takratna Avstrija izvedla prvo »moderno« *štetje* prebivalstva. Takrat je na sedanjem ozemlju Slovenije živel skoraj 1 102 000 ljudi. Od prvih popisov do druge svetovne vojne je prebivalstvo na ozemlju današnje Republike Slovenije le počasi naraščalo.

Tabela 4: Število prebivalcev na sedanjem ozemlju Slovenije, popisi 1857 - 1910

	Leto popisa					
	1857	1869	1880	1890	1900	1910
Skupaj	1101854	1128768	1182223	1234056	1268055	1321098

Vir: Šifer, Ž., 1963: *Razvitak stanovništva Slovenije u poslednjih sto godina, Stanovništvo 1963, št. 3.*

Tabela 5: Število prebivalcev in gostota poseljenosti na sedanjem ozemlju Slovenije, popisi 1921 - 1991

	Leto popisa							
	1921	1931	1948	1953	1961	1971	1981	1991
Število prebivalcev	1304800	1397650	1439800	1504427	1591523	1727137	1891864	1965986
Gostota naseljenosti	64,4	69,0	71,1	74,3	78,6	85,3	93,4	97,1

Konec septembra 1999 je v Sloveniji živel 1 986 573 prebivalcev⁶. Slaba tretjina jih je živel v 16 naseljih z več kot 10 000 prebivalci, ostali pa v manjših naseljih.

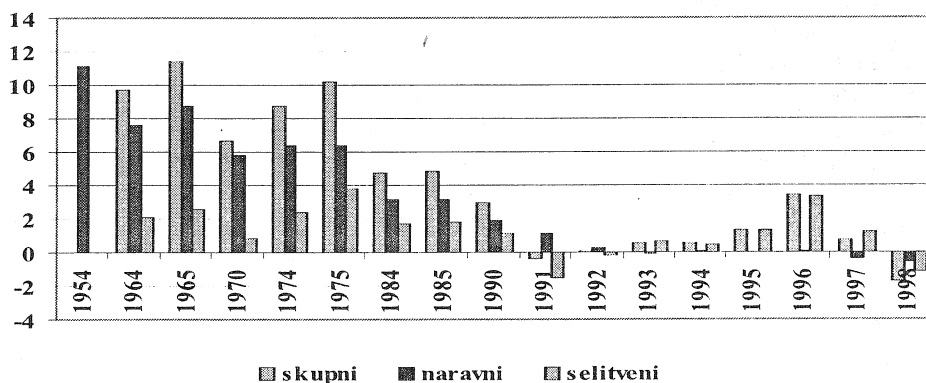
Kljub znatni stopnji brezposelnosti, ki je v zadnjih letih značilna za Slovenijo, razpršena poselitev Slovenije še vedno pogojuje dnevne migracije prebivalcev v večja naselja zaradi dela in šolanja. Težko je reči, da podatki govorijo v prid načelu *izenačevanja možnosti za življenje in delo prebivalstva*, na katerem naj bi temeljilo težišče usmerjanja regionalnega razvoja naše države.

⁶ njihovo število se je v zadnjih treh mesecih povečalo le za dober tisoč; v zadnjem letu se je povečalo za 0,24 % oz. za 4743 prebivalcev.

Tabela 6: Naselja po številu državljanov Slovenije, 30. 9. 1999

velikost naselja	število naselij	število državljanov Slovenije					
		skupaj		moški		ženske	
		število	%	število	%	število	%
skupaj	5936	1976984	100	957625	100	1019359	100
1 - 199	4327	338658	17,1	168668	17,6	169990	16,7
200 - 499	1109	340183	17,2	167627	17,5	172556	16,9
500 - 999	298	204314	10,3	100204	10,5	104110	10,2
1000 - 4999	163	321170	16,2	156045	16,3	165125	16,2
5000 - 9999	23	148211	7,5	71052	7,4	77159	7,6
10000 - 49999	14	267962	13,6	127724	13,3	140238	13,8
50000 in več	2	356486	18,0	166305	17,4	190181	18,7
brez državljanov	56	-	-	-	-	-	-

Število prebivalstva Slovenije se spreminja zelo počasi; v preteklosti je naraščalo počasi, v zadnjih letih je začelo upadati. Povprečni letni padec v obdobju 1991-1995 je bil -0,2. Takemu prebivalstvenemu razvoju botrujeta čedalje šibkejša naravni in selitveni prirast.

Slika 3: Naravni, selitveni in skupni prirast na 1000 prebivalcev, Slovenija, 1954 - 1998

Leta 1992 je padec števila prebivalstva povzročilo močno odseljevanje iz Slovenije, pozneje pa je bil predvsem posledica upada naravnega prirasta. Selitveni prirast je bil pri nas negativen že leta 1991, z negativnim naravnim prirastom pa se je Slovenija po drugi svetovni vojni prvič soočila leta 1993. Prve negativne vrednosti le-tega v posameznih slovenskih občinah pojavile že v 70. letih. Konec leta 1993 je imelo negativen naravni prirast že 29 takratnih občin. To je bilo verjetno za marsikoga presenetljivo »spoznanje«, za poznavalce demografskih gibanj oz. razvoja pa samo pričakovano dejstvo.

Najmočnejše zmanjšanje števila prebivalcev Slovenije od leta 1990, ko se je zniževanje skupnega števila prebivalcev pri nas dejansko začelo, smo dosegli konec leta 1998, ko je bilo v Sloveniji 1 978 3345 prebivalcev, kar pomeni 6 598 oz. 0,33-odstotno zmanjšanje v enem letu, če podatek primerjamo s podatkom za leto 1997.

RODNOST, UMRLJIVOST IN PRIČAKOVANO TRAJANJE ŽIVLJENJA

V večini evropskih držav se **rodnost** danes giblje pod ravni enostavnega obnavljanja prebivalstva (2,08 živorojenih otrok na eno žensko v rodni dobi). V Sloveniji število in vrednost koeficienta celotne rodnosti še vedno upadata. Pri nas se je v zadnjih dvajsetih letih, 1979-1998 število živorojenih otrok letno zmanjšalo za 42 %. Leta 1998 je bilo rojenih le še 17 856 otrok (9256 dečkov in 8600 deklic) oz. 9 na 1000 prebivalcev.

Z vrednostjo koeficienta celotne rodnosti (1,23 v letu 1998) se Slovenija uvršča med države z nižjo rodnostjo v Evropi. Skoraj polovica živorojenih otrok je bilo prvorojencev.

Najmanj živorojenih otrok na 1000 prebivalcev je bilo v letu 1998 rojenih v občinah Hrpelje-Kozina (4,1), Divača, Lendava, Podvelka-Ribnica in Trbovlje, največ pa v občinah Gorenja vas-Poljane (14,9), Dobrova-Horjul-Polhov Gradec, Logatec, Vitanje in Mislinja. Od leta 1993 naprej se tudi pri nas povečuje rodnost žensk v starostni skupini 30-34 let, kar je povezano z odlaganjem rojstva prvorojenega otroka v starejša leta in posledica tega je višanje povprečne starosti mater ob rojstvu vseh otrok. Povprečna starost matere ob rojstvu otroka se je s 25,9 leta v letu 1989 zvišala na 28,8 v letu 1998, povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka v enakem obdobju pa s 23,7 leta na 25,8 leta.

Še vedno narašča število otrok, ki so rojeni zunaj zakonske zveze. Od leta 1976 (takrat sta bili v Sloveniji z zakonom izenačeni zakonska in zunajzakonska skupnost) se je delež teh otrok v letu 1998 dvignil na 33,6 % vseh živorojenih otrok v tem letu.

Letno število **umrlih** se v Sloveniji v zadnjih dveh desetletjih ni bistveno spremenilo. V zadnjih desetih letih je bil večji porast števila umrlih le leta 1993, ko je bila vrednost koeficienta umrlih na 1000 prebivalcev 10,0, v ostalih letih pa so se gibale njegove vrednosti med 9,3 in 9,7. V Sloveniji se zvišuje tudi starost umrlih. Povprečna starost umrlega moškega v Sloveniji se je v zadnjih 20 letih povečala za 5,2 leta, ženske pa za 3,5 leta. V preteklem letu je bil umrljivostni indeks moški pri nas star povprečno 66,5 leta, umrla ženska pa 75,4 leta. Najpogosteje umirajo zaradi bolezni obtočil (40 %) in novotvorb (26 %). To sta dva od *petih vzrokov smrti naših prebivalcev* (preostali trije: zunanji vzroki, bolezni prebavil in bolezni dihal), ki so statistično značilno povezani z doseženo izobrazbo ali dohodkom prebivalcev ⁷.

Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu pa se v Sloveniji še povečuje. Deček, rojen v obdobju 1997/1998, lahko pričakuje 71,1 leta življenja, deklica pa 78,7 leta. V zadnjih dvajsetih letih se je pričakovano trajanje življenja za moškega pri nas povečalo za 5 let, za ženske za 4,2 leti.

SELITVE PREBIVALSTVA

Na spreminjanje sestave števila slovenskega prebivalstva že od nekdaj pomembno vplivajo migracije. Priseljevanje je bilo najintenzivnejše v desetletju 1971-1981, ko je postala Slovenija privlačna za priseljence iz drugih delov nekdanje Jugoslavije (takrat je selitveni prirast predstavljal 41 % celotnega prirasta prebivalstva Slovenije). Istočasno je bilo opazno izseljevanje, predvsem iz nerazvitih predelov Slovenije. V osemdesetih letih se je število priseljencev začelo zmanjševati, razpad Jugoslavije pa je priselivitvene tokove skoraj ustavil oz. se je spremenila njihova narava, saj so takrat dobile selitve močan politični oz.

⁷ Poročilo o človekovem razvoju, Slovenija 1999, UMAR/UNDP, Ljubljana 1999, str. 46.

etnični značaj. V zadnjih letih se v Sloveniji srečujemo tudi s povečanim tokom ilegalnih migrantov, ki se v Sloveniji večinoma le *ustavijo* na svoji poti v države zahodne Evrope. V letu 1998 so se v **Slovenijo priselili** 4 603 prebivalci, 857 oz. 20 % je bilo državljanov Republike Slovenije, kar je najmanjše število po osamosvojitvi Slovenije, in 3 746 tujcev (80 %). V primerjavi z letom 1997 je bilo število priseljenih manjše kar za 42 % (zaradi manjšega števila priselitvev tujcev). Skupni selitveni prirast s tujino je bil leta 1998 prvič po letu 1992 negativen. Največji vpliv na negativen selitveni prirast je imelo odseljevanje tujcev, predvsem moških, selitveni prirast žensk pa je bil celo pozitiven. Število odseljenih državljanov RS pa je ostalo na ravni zadnjih petih let.

Tri četrtnine priseljenih tujcev in 60 % priseljenih državljanov Republike Slovenije še vedno prihaja iz držav, nastalih na območju nekdanje Jugoslavije (največ tujcev iz Bosne in Hercegovine - 1 083, največ državljanov RS iz Hrvaške - 244). V 11 občinah ni bilo nobene priselitve iz tujine, več kot 100 priseljenih je imelo 10 občin (največ - 886 - Ljubljana), in v te občine se je priselila več kot polovica vseh meddržavnih priseljencev.

Selitveni prirast (s tujino) na 1000 prebivalcev je znašal -1,1. Zanimivo je, da v kar treh občinah (Vitanje, Vuzenica in Žiri) nismo zabeležili niti ene priselitve oz. odselitve. V letu 1998 se je skupno število tujcev (vključno z begunci) zmanjšalo za petino oz. na 33 454 in je njihov delež obsegal še 1,7 % prebivalstva Slovenije.

Struktura tujcev po državljanstvu je v letu 1998 ostala nespremenjena. 92 % tujcev je bilo državljanov držav, nastalih na ozemlju nekdanje Jugoslavije (46 % Bosne in Hercegovine, 22 % Jugoslavije, 16 % Hrvaške in 7 % Makedonije). Več kot 1000 tujcev prebiva v sedmih mestnih občinah (Ljubljana, Maribor, Koper, Celje, Kranj, Velenje, Nova Gorica), več kot 500 pa še v mestni občini Novo mesto ter v občinah Jesenice, Postojna, Trbovlje, Krško, Izola in Kamnik. V omenjenih 14 občinah prebivata skoraj dve tretjini vseh tujcev v Sloveniji.

Po uvedbi lokalne samouprave 1. 1. 1995 smo v letu 1998 zabeležili največje število **notranjih selitev** in tudi največ selitev med občinami. Razmerje med selitvami med občinami in selitvami med naselji posamezne občine je tudi v letu 1998 ostalo nespremenjeno (62 % : 38 %). 94 občin je imelo pozitiven selitveni prirast (največ - 27,1 na 1000 prebivalcev - občina Ig), 52 občin pa negativnega (največ - -8,0 -občina Črna na Koroškem) Nasploh je migracijska mobilnost prebivalstva Slovenije v primerjavi z evropskimi državami na zelo nizki stopnji. V obdobju 1995-1998 je v Sloveniji zamenjalo občino prebivališča le 9 od 1000 prebivalcev (regijo pa celo manj kot trije), v Nemčiji je bilo leta 1994 takih prebivalcev 48 (od tega 13 na deželni ravni), na Danskem pa leta 1997 celo 63.

STAROSTNA STRUKTURA

Posledica večletnega zniževanja rodnosti in istočasnega podaljševanja življenja ter šibkih mednarodnih selitev se kaže v vedno bolj skromnem naravnem prirastu prebivalstva in v stalnem staranju prebivalstva v večini območij države. V letu 1998 je število umrlih pri nas prvič preseгло število živorojenih za več kot 1000. V več kot polovici slovenskih občin (79) je bila vrednost naravnega prirasta nižja od slovenskega povprečja; najnižje vrednosti so imele občine Hodoš-Šalovci (-12,2), Gornji Petrovci, Osilnica, Kuzma in Moravske Toplice. V 60 občinah je bil naravni prirast še pozitiven, največji v občinah Gorenja vas-Poljane (7,3), Mislinja, Muta, Logatec in Dobrova-Horjul-Polhov Gradec. Številčno je nazadovalo prebivalstvo Slovenije v vseh starostnih skupinah od 0 do 45 let, številčno naraščalo pa je le sta-

rejše prebivalstvo. Na počasno rast števila prebivalstva pri nas namreč močno vpliva še proces staranja prebivalstva, ki je danes eden najpomembnejših demografskih izzivov za večino evropskih držav, saj je, gledano z očmi demografov, prebivalstvo Slovenije staro.

Podatki o deležih izbranih večjih starostnih skupin prebivalstva Slovenije v zadnjih 130 letih kažejo na proces staranja prebivalstva pri nas predvsem v zadnjih desetletjih.

V Sloveniji je povprečna starost prebivalstva že preseгла 38,5 leta (moški 36,7 leta in ženske 40,1 leta). Tako je vsak šesti prebivalec Slovenije že star vsaj šestdeset let in vsak osemintrideseti vsaj osemdeset let. Med starejšimi prevladujejo ženske in zato, ker je tudi njihova življenjska doba daljša, se njihov delež s starostjo povečuje. 11,7 % vseh prebivalcev je starejših od 64 let, mlajša od 20 let je le še dobra četrtina prebivalstva.

Tabela 7: Deleži prebivalstva po izbranih starostnih skupinah, Slovenija, popisi 1869, 1910, 1931, 1953 in 1961 - 1991

Starostna skupina (leta)	Leto popisa						31.3. Projekcije			
	1869	1910	1931	1953	1961	1971	1981	1991	1999	2020
0-14	32,9	34,8	30,5	27,7	27,4	24,1	23,0	20,6	16,5	16,0
0-19	47,0	50,5	45,6	41,5	39,3	32,9	30,6	27,9	23,7	21,3
60+	10,6	12,9	12,7	12,8	14,8	14,8	14,1	16,2	18,8	26,2
65+	5,0	6,7	7,0	7,8	9,8	5,8	7,3	6,8	13,6	19,4

Podatki o starostni sestavi prebivalstva države in njenih regij ob zadnjih treh popisih kažejo, da je delež mladih (0-19 let) v zadnjih 30 letih opazno upadel. Porast števila starejšega in starega prebivalstva je bil najmočnejši v obalno-kraški, podravski, zasavski in goriški regiji. Na to so seveda večinoma vplivale spremembe v gibanju števila rojenih in umrlih. Proces staranja prebivalstva bi bil v Sloveniji še hitrejši, če starostne sestave prebivalstva ne bi »pomlajevalo« »priseljavanje«, saj se je zaradi zaposlovanja v preteklosti k nam priseljevalo večinoma delovno aktivno, to je mlado prebivalstvo. Nekateri deli države so bili v različnih obdobjih zaradi različno intenzivnih procesov industrializacije in urbanizacije različno selitveno privlačni oz. različno osiromašeni zaradi odselitve avtohtonega prebivalstva v zaposlitveno privlačnejše predele države ali celo v tujino. V Sloveniji je proces staranja pri ženskah bolj izrazit kot pri moških. Poprečna starost moških se je v zadnjih 70-ih letih zvišala za 5,5 leta, žensk pa za 7,8 leta⁸.

⁸ *Da se je intenzivno staranje prebivalstva pri nas nadaljevalo tudi v letu 1998, potrjujejo vrednosti kazalnikov staranja prebivalstva: indeks staranja se je samo v enem letu povečal s 77,4 na 81,7. Najmlajši so bili v povprečju prebivalci občin Moravce (35,0 let), Logatec, Velenje, Gorenja vas-Poljane in Zreče, najstarejši pa v občinah Osilnica (45,4 leta), Gornji Petrovci, Hodoš-Šalovci, Bovec, Moravske Toplice.*

Enake povprečne starosti kot velja za prebivalstvo celotne Slovenije so bili prebivalci občin Jesenice, Gornji Grad, Cerkno, Zagorje ob Savi, Cankova - Tišina in Majšperk.

Višji indeks staranja od vrednosti za Slovenijo (81,7) je imelo ob koncu leta 1998 64 slovenskih občin. Najvišjega so imele občine Osilnica, Gornji Petrovci, Hodoš-Šlovci, Bovec in Moravske Toplice.

Najnižjega (od 43,4 do 53,6) so zabeležile občine Velenje, Logatec, Zreče, Mengeš in Moravce. Povprečno najmlajši so bili moški v občinah Logatec (33,5 let) Zavrč, Moravce, Gorenja vas-Poljane in Železniki, ženske pa v občinah Velenje (36,0) Moravce, Zreče, Logatec in Škofljica.

Povprečno najstarejši moški pa so živeli v občinah Osilnica (43,5), Gornji Petrovci, Bovec, Hodoš-Šalovci in Divača, povprečno najstarejše ženske pa v občinah Osilnica (47,6), Hodoš-Šalovci, Gornji Petrovci, Moravske Toplice in Bovec.

Tabela 8: Poprečna starost prebivalcev po spolu, Slovenija, popisi 1921 - 1991

Povprečna Spol starost (leta)	Leto popisa								
	1921	1931	1948	1953	1961	1971	1981	1991	1999
moški	28,6	28,3	29,7	29,8	30,6	31,5	32,5	34,1	36,6
ženske	29,8	29,9	31,6	32,3	33,4	34,8	36,0	37,6	40,1

IZOBRAZBA PREBIVALCEV SLOVENIJE

Čeprav nepismenih danes v Sloveniji praktično ni več (le 0,4 % prebivalcev, starih 10 let in več, ob popisu 1991) in tudi sestava prebivalstva glede na najvišjo **doseženo stopnjo šolske izobrazbe** ob popisih kaže velik napredek na tem področju, je šolska izobrazba prebivalcev Slovenije še vedno relativno nizka (čeprav, da se po drugi svetovni vojni stalno izboljšuje). Od 1 561 628 prebivalcev Slovenije, ki so bili ob popisu 1991 stari 15 let ali več, le še 27 719 ali 1,8 % ni doseglo nobene šolske izobrazbe ali pa so končali manj kot 4 razrede osnovne šole.

Tabela 9: Število nepismenih, starih 10 let in več, po spolu in starostnih skupinah, Slovenija, popisa 1961 in 1991

Leto popisa	Spol	Skupaj	Starost (leta)			
			10-19	20-34	35-64	65+
1961	skupaj	23157	2408	3239	10204	7306
	moški	10190	1333	1700	4536	2621
	ženske	12967	1075	1539	5668	4685
1991	skupaj	7559	409	1239	3535	2376
	moški	3035	224	611	1499	701
	ženske	4524	185	628	2036	1675

15,3 % prebivalcev Slovenije je do popisa 1991 končalo vsaj 7 razredov osnovne šole, samo osnovno šolo pa je do popisa 1991 končala skoraj tretjina (29,2 %) tistih prebivalcev Slovenije, ki so bili stari 15 ali več let. Eno od srednjih šol je zaključilo 42,8 % prebivalcev naše države (slaba polovica teh je končala samo obrtno ali poklicno šolo).

Tabela 10: Delež prebivalcev Slovenije, starih 15 let in več, po stopnji izobrazbe, popisi 1961 - 1991

Izobrazba	Leto popisa			
	1961	1971	1981	1991
Skupaj - število prebivalcev	1 156 387	311 225	1 457 218	1 156 1628
- %	100	100	100	100
Brez šolske izobrazbe in končani 1-3 razredi osnovne šole	2,2	1,4	1,4	0,6
Končani 4-7 razredov osnovne šole	58,2	28,5	24,5	16,5
Osnovna šola	19,6	40,9	32,5	29,9
šola za KV in VKV delavce	13,1	17,6	22,0	19,4
Srednje šole	4,6	7,8	12,6	23,4
Višje, visoke šole in fakultete	1,8	1,3	5,9	8,8
Neznano	0,5	2,5	1,1	1,4

Višjo šolo je do popisa 1991 končalo 4,5 %, eno od visokih šol ali fakultet pa 4,3 % prebivalcev Slovenije. Delež oseb z doseženo visoko izobrazbo je bil v Sloveniji ob popisu 1991 sicer še vedno nizek, a se je v primerjavi z vrednostjo ob popisu 1971 dva in polkrat povečal. **V izobraževalni proces je pri nas vključenih tudi vedno več žensk.** Ob zadnjem popisu je bilo med tistimi, ki so končali eno od višjih ali visokih šol, že skoraj polovica žensk (48,2 %), medtem ko je še pred tridesetimi leti delež višje in visoko izobraženih žena pri nas komaj presegel četrtno tako izobraženih (26,8 %). V tridesetletnem obdobju med popisi 1961-1991 se je delež moških z najvišjo izobrazbo potrojil, delež tako izobraženih žensk pa poosmeril.

NARODNOSTNA SESTAVA IN VERSKA PRIPADNOST OB POPISIH PREBIVALSTVA⁹

Ker so bili v preteklosti priselitveni tokovi iz drugih republik nekdanje Jugoslavije v Slovenijo zelo močni, je bila temu primerna **narodnostna sestava** prebivalstva in se je delež prebivalcev neslovenske narodnosti od popisa do popisa večal. 8,08 % prebivalcev Slovenije se je ob popisu 1991 opredelilo za pripadnost »drugemu« narodu oz. drugi narodnosti); med tem je bilo največ Hrvatov (2,76%), Srbov (2,44%) in Muslimanov (1,36%). Italijani, Madžari in Romi so takrat predstavljali 0,71 % prebivalstva.

V prihodnje bosta povečanje ali upadanje števila pripadnikov tako slovenskega kot tudi drugih narodov in narodnosti, ki živijo na ozemlju Slovenije, verjetno v precejšnji meri odvisna od smeri in stopnje razvoja naše družbe.

Tabela 14: Število in delež Slovencev, Slovenija, popisi 1948 - 1991

Delež Slovencev	Popis leta					
	1948	1953	1961	1971	1981	1991
Število	1376 938	1446665	1522248	1624029	1712445	1727018
Delež (%)	95,6	96,2	95,6	94,0	90,6	87,8

Podobna so bila razmerja med podatki o maternem jeziku prebivalcev Slovenije. 87,9 % prebivalcev Slovenije je ob popisu 1991 »izjavilo«, da so se v zgodnjem otroštvu naučili slovenskega jezika oz. da je to njihov **materni jezik**. Ostalih 12 % prebivalcev naše države je kot odgovor na to vprašanje navedlo enega izmed drugih jezikov Evrope oz. sveta. Italjanski, madžarski in romski materni jezik je ob popisu 1991 pri nas govorilo kot materinščino številčno manj prebivalcev kot jezike priseljencev.

Za razporeditev prebivalstva po **verski pripadnosti** velja, da smo prebivalci Slovenije precej homogeni. Ob popisu 1991 je 71,4 % prebivalcev Slovenije na vprašanje o veroizpovedi oz. verski pripadnosti odgovorilo, da so rimsko-katoliške vere, za 15 % prebivalcev je bila pripadnost veri neznana, skoraj 9 % je bilo ateistov ali pa na vprašanje niso želeli odgovoriti, ostali pa so bili pripadniki drugih ver: pravoslavne (2,4 %), muslimanske (1,5 %), protestantske vere (0,9 %). Vse obdobje po drugi svetovni vojni je za Slovenijo značilna visoka ekonomska aktivnost, čeprav s primerjavo podatkov o deležu tega prebivalstva ugotavljamo, da se ta med popisi ni bistveno spreminjal. Leta 1971 je bilo aktivnih 48,4 % prebivalstva, leta 1991 je bilo v Sloveniji 49,4 % aktivnih, 23,1 % oseb z lastnimi dohodki in 27,5 % vzdrževanih.

⁹ Časovna odmaknjenost zadnjega popisa prebivalstva Slovenije v letu 1991, onemogoča kvalitativno predstavitev narodnostne in verske pripadnosti prebivalstva v samostojni Sloveniji.

Tabela 15: Deleži ekonomsko aktivnega prebivalstva po sektorjih dejavnosti, Slovenija, popisi 1953 - 1991

Leto popisa	Sektor dejavnosti				
	Skupaj	primarni	sekundarni	terciarni	kvartarni
1953	100,0	53,9	28,2	9,5	8,4
1961	100,0	40,2	38,5	11,9	9,4
1971	100,0	27,3	46,2	14,9	11,6
1981	100,0	14,7	48,6	17,5	18,4
1991	100,0	13,8	45,8	18,5	22,0

Od leta 1931 do 1991 se je delež kmečkega prebivalstva zmanjšal s 60 % na 7 %, kar je tako posledica prenaseljenosti agrarnega podeželja kot bistveno povečane mehanizacije kmetovanja.

KAKO BO V PRIHODNJE?

Možne posledice sedanjega demografskega razvoja najbolj ponazarjajo projekcije prebivalstva. Projekcije ne morejo napovedati prihodnjega razvoja, lahko pa nakažejo meje, v katerih se bo verjetno gibalo število prebivalstva v prihodnosti, če ne bo kakšnih izrednih dogodkov. Iz projekcij Statističnega urada Republike Slovenije lahko razberemo, da bo imela Slovenija leta 2020 med 1,89 milijona¹⁰ in 2,21 milijona prebivalcev¹¹. Vendar bo prebivalstvo znatno starejše.

Po nobeni varianti projekcij število mladih (0-19 let) ne bo doseglo vrednosti iz leta 1992. Sedanji delež mladih (28 %) se bo znižal na 19-23 %.

Delež starejših od 59 let pa se bo s sedanjih 16 % dvignil vsaj na 26 %. Število zelo starih (80 in več let) se bo podvojilo.

Na naš demografski »položaj« v prihodnosti bo močno vplivalo »širše okolje«. To je predvsem prebivalstveni in gospodarski razvoj v državah članicah Evropske skupnosti in Efte ter pri naših najbližjih sosedih, v republikah nekdanje skupne domovine.

Večino evropskih držav pestijo podobna prebivalstvena ozka grla. Prenizko število rojenih, ki bi zagotovili naravno obnavljanje prebivalstva in omogočali načrtovanje primerne gospodarskega razvoja (tudi številčno, starostno, spolno ustrezne sestave delovno sposobnega prebivalstva), skušajo nadomestiti s primernimi priselivitvenimi politikami.

Če kje, bi jim kazalo na tem področju dobro prisluhniti in tudi s pomočjo njihovih izkušenj poiskati svojo najboljšo možnost za izhod iz naše prebivalstvene krize. Če bomo pravilno ocenili stanje in dane možnosti, lahko upamo, da bomo našli tudi primerne rešitve. Tako kot pri njih bo potrebno tudi pri nas poleg skrbi za ustreznejše naravno obnavljanje našega prebivalstva vsaj nekaj let, če ne desetletij, posvetiti precejšnjo mero pozornosti rešitvi vprašanja, kako doseči primerno prebivalstveno ravnotežje tudi s primerno priselivitveno politiko.

¹⁰ Če se rodnost ne bo bistveno povečala, če se bo umrljivost le počasi zniževala in če bo presežek priselitev nad odselitvami minimalen.

¹¹ Če se bo rodnost dvignila za približno 40 %, če se bo življenjska doba podaljšala na 79 let in če bo letno priselitev za približno 4400 več kot odselitev.

Ker je danes vprašanje »kako najti najbolj ustrezne poti za rešitev tega problema pri nas« verjetno eno najtežjih na področju šele »nastajajoče« demografske politike, bi ji kazalo pravočasno posvetiti dovolj pozornosti, raziskovalnih moči in sredstev.

Prepričana sem, da za uresničitev tega ne potrebujemo samo denarja, ampak tudi novo miselnost in notranjo širino tako odgovornih na tem področju kot vseh prebivalcev naše države. Samo tehtno, realno in pravočasno razmišljanje, ki vodi k dejanjem, lahko tudi pri nas še rodi dobre rezultate.

Seveda je tak razvoj vzrok zaskrbljenosti odgovornih za prebivalstveno politiko pri nas. Tudi mnoge druge zanima, kako bo s številčnostjo našega prebivalstva in naroda v prihodnosti. Ta je najprej odvisna od sedanje starostne in spolne sestave prebivalstva, od umrljivosti, rodnosti in selitev.

Sedanje starostne sestave ne moremo spremeniti. Umrljivost je pri nas prav gotovo še mogoče znižati, predvsem mladih in tistih, ki so v srednjih letih. Zvišamo pa »lahko« našo za naravno (številčno) obnavljanje prebivalstva prenizko rodnost in kontrolirano priseljevanje.

Iz rezultatov projekcij je jasno, da bosta v prihodnosti glavna dejavnika spreminjanja števila prebivalstva Slovenije dva: kratkoročni - vredost presežka števila priseljenih nad odsejenimi in njihova starostno-spolna sestava ter dolgoročni: gibanje vrednosti naravnega prirasta v Sloveniji.

Ko bomo razmišljali o naši prihodnosti, vsekakor ne smemo prezreti več dejstev.

- 1) Možnosti za nadaljnjo številčno rast prebivalstva pri nas obstajajo, vendar se bo delež mladega prebivalstva še manjšal in bo zato staranje prebivalstva izrazitejše kot doslej.
- 2) Predvsem nujno pa bo, da se bomo stalno zavedali, da bo demografski razvoj Slovenije po letu 2000 najbolj odvisen od demografskih in zaposlitvenih možnosti tako posameznih regij kot Slovenije kot celote, skratka, predvsem od ustrezne demografske politike doma (ki prav gotovo ni samo spodbujanje rojstev) pa tudi v Evropi ko celoti.
- 3) Nujno bo treba poiskati najboljšo rešitev glede tega, koliko, kdaj in kako ter za koga odpreti meje, da bo pretok prebivalstva, predvsem zaposlitveno in rodnostno sposobnega, najustrenejši in bo njegova regionalna razporeditev danim možnostim in potrebam najustrenejša. Za doseg tega bo nujno treba spremeniti »evropsko«, včasih precej togo in v narodne meje dokaj zaprto miselnost.

Pred leti je ga. S. Kugar razmišljala, da Slovenija kot majhna država s komaj dvema milijonoma prebivalstva Slovenija ne more dopustiti, da bi katerokoli območje ne razvilo kar najbolj optimalno vseh svojih naravnih in pridobljenih prednosti. Vse regije so pomembne za vitalnost celotne države: država bo oslABLJENA, če ne bo uspela vzpostaviti vseh potrebnih pogojev za vključitev vseh regij v celovito družbenoekonomsko strukturo¹².

Sama tej misli dodajam samo to, da si kot država in kot posamezniki ne smemo dovoliti, da z neprimerno prebivalstveno politiko prezremo tiste možnosti in pogoje, ki so nam dani tukaj in zdaj in jih ne uporabimo za to, da v danih razmerah in ob še tako skrb zbujajočih razvojnih tendencah razvoja prebivalstva ne storimo tega kar je mogoče in naslednjim rodovom ohranimo človeško, gospodarsko in strokovno primerno domovino. Verjetno je to danes, nenazadnje tudi zaradi take starostne sestave prebivalstva, kot je, še toliko bolj velja oz. je toliko bolj vredno pozornosti in premisleka odgovornih za uravnoteženi razvoj vse države.

¹² Stanka Kugar: *Regionalni razvoj Slovenije, Strategija gospodarskega razvoja, Prostor, okolje, socialna varnost*, Zavod republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana 1995, str. 7-22

Ugotovili smo, da možnosti za tudi optimistično obarvan razvoj prebivalstva naše države tudi v prihodnje so. Dejstva, da bomo vsi, posamezniki in prebivalstvo države kot celota, nekoliko starejši, se ne da zanikati niti se ne da bistveno spremeniti toka tako usmerjenega prebivalstvenega razvoja pri nas in v naši okolici. Možno pa je, po mojem močnem osebnem prepričanju, veliko storiti in mnogokaj spremeniti na, recimo temu »kvalitetnem nivoju«.

Naj zaključim z mislijo iz »domačih logov«, z izposojeno umetnikovo besedo, s pesmijo, v katero je pretil zelo močno priporočilo prihodnjim rodovom naš živ in ustvarjajoč pesnik Tone Pavček:

Pravijo: imeti. Jaz pravim: imeti rad. Govorijo: uspeti. Jaz: ne umreti mlad.

Ni glavno uspeti. Bolj slavno je ravno živeti in biti rabna kov v verigi rodov. ¹³

Sama se, čeprav se zavedam resnosti pomena zadnje čase vedno glasnejših in pogostejših razprav v javnosti o tem: koliko nas je, koliko nas bo v prihodnje, ali še bomo kot narod preživeli vseeno čudim. Zakaj več ljudi pri nas ne zanima kako bomo živeli in kakšni ljudje bomo živeli. Saj obstoj naroda in njegovo preživetje kljub vsemu le ni odvisno samo od njegove številčnosti, ampak tudi od tega, ali se njegovi člani, prebivalci zavedajo svojega resničnega poslanstva (in se zanj tudi trudijo).

Direktor Unesca, Federico Mayor¹⁴, ki se sicer zaveda, da dolgovi, delitve in nestabilnost na družbenem in gospodarskem področju tvorijo neslavno dediščino, zastrupljeno volilo našim naslednikom je vendarle prepričan, da ob zori novega stoletja in tisočletja, v času, ko svetovna vas ni več zgolj daljna prihodnost, moramo prevzeti nase dolžnosti kot državljani sveta. To pomeni, da moramo spoznati svoj položaj, tako znotraj človeške zgodovine kot znotraj prostora in uresničevati svojo vlogo na planetu in v zgodovini. Ljubezen do drugega bi morali resnično izmeriti s spoštovanjem, ki ga imamo do tistih, ki so daleč proč. Drugi ljudje, naj bodo blizu ali daleč, včeraj ali danes, so vselej naši tovariši. Človeštvo je tako v prostoru kot tudi v času eno telo in mi smo njegovi udje. Tudi prebivalstvo Slovenije.

LITERATURA IN VIRI

1. Allardt, E., 1975: Att Ha, Att Alska, Att Vara, Om valfard i Norden, Argos, Lund.
2. Banovec, T., 1993: Prebivalci, zaposlenost in slovenska prihodnost. Tribuna (24. jun. 1993).
3. European Commission, 1994: Growth, competitiveness, employment. The challenges and ways forward into the 21st century, White paper, Luxembourg.
4. EUROSTAT, 1991: Two long term population scenarios for the European community, Human resources in Europe at the dawn of the 21st century, Luxembourg.
5. EUROSTAT, 1994: Two long term population scenarios for the European free trade association, Luxembourg.
6. Glasnik UNESCO, 1999: št. 64, leto XXX, december 1999.
7. Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, 1999: Zdravje v Sloveniji., Ljubljana.
8. Kožuh-Novak M. et al, 1998: Rodnostno vedenje Slovencev: nacionalno poročilo, Ljubljana, str. 11.
9. Kukar, S., 1995: Regionalni razvoj Slovenije, Strategija gospodarskega razvoja, Prostor, okolje, socialna varnost, Zavod republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, str. 7-22.
10. Ministerstvo za delo, družino in socialne zadeve, 1994: Akcijski program Mednarodne konference o prebivalstvu in razvoju, Kairo, od 5. do 13. septembra 1994, Ljubljana..
11. Pavček, T., 1997: Soneti za sina, ciklus: Iskanje sveta (izbor iz drugih zbirk), Partizanska knjiga, Ljubljana, str. 102.

¹³ Tone Pavček: ciklus: Soneti za sina, Iskanje sveta (izbor iz drugih zbirk), Partizanska knjiga, Ljubljana 1997, str. 102.

¹⁴ Glasnik UNESCO, št. 64, leto XXX, december 1999, str. 4-5.

12. Puhar, A, 1994.: Samo Švedom se je posrečilo, da se jim rojeva več otrok, Delo - Znanje za razvoj, 14. sept. 1994.
13. Statistični urad RS, 1996: Prebivalstvo republike Slovenije, 1994, Rezultati raziskovanj št.664, Ljubljana.
14. Statistični urad RS, 1997: Prebivalstvo republike Slovenije, 1995, Rezultati raziskovanj št.685, Ljubljana.
15. Statistični urad RS, 1998: Prebivalstvo republike Slovenije, 1996, Rezultati raziskovanj št.703, Ljubljana.
16. Statistični urad RS, 1999: Prebivalstvo republike Slovenije, 1997, Rezultati raziskovanj št.730, Ljubljana.
17. Šifrer, Ž, 1963: Razvitak stanovništva Slovenije u poslednjih sto godina, Stanovništvo 1963/3.
18. Šircelj, V., Vertot N., 1995: Projekcije prebivalstva Republike Slovenije za statistiko, 1995-2020, Zavod RSlovenije za statistiko, Ljubljana.
19. UMAR, 1999: Poročilo o človekovem razvoju, Slovenija. Urednik: Matjaž Hanžek.
20. UMAR, 1999: Strategija gospodarskega razvoja Slovenije, razvojni scenariji, št.3/ letnik VIII/1999.
21. UNFPA, 1992: Long-range World Populations, Two Centuries of Population Growth, 1950-2150, New York.
22. UNFPA, 1994: The State of World Population 1994, Choices and Responsibilities, New York.
23. UNFPA, 1999: World populaton 1998 Chart, Population Division, New York.
24. Vertot, N., 1991: Projekcije svetovnega prebivalstva 1990, Sporočila Zavoda Republike Slovenije za statistiko, 18. jul. 1991.
25. Vertot, N., 1983: Starostna struktura prebivalstva socialističnih republik in pokrajin SFR Jugoslavije ter občin SR Slovenije, Zavod SR za statistiko, Ljubljana.
26. Vertot, N., 1994: Projekcije prebivalstva Republike Slovenije 2020, Sporočila Zavoda Republike Slovenije za statistiko 7. 4. 1994.

ZAKLJUČEK

Slovenija je, ne glede na ozemeljsko majhnost in skromno število prebivalstva, zemljepisno, družbeno in zgodovinsko zelo pestra država. V preteklih štirih desetletjih se je njeno prebivalstvo številčno povečalo skoraj za četrtno, od 1 590 000 leta 1961 na slaba 2 milijona danes, čeprav prebivalstvo Slovenije v zadnjih letih že stagnira: rodnost upada, pričakovano trajanje življenja in število neto selitev pa rahlo naraščata. Tako kot prebivalstvo Evrope se tudi prebivalstvo Slovenije intenzivno stara. Povprečna velikost gospodinjstev se je v obdobju 1971-1991 zmanjšala s 3,4 na 3,1 člana. V enakem obdobju se je delež družin brez otrok povečal s 17,9 % na 20,8 %, delež družin z enim ali dvema otrokoma s 65,6 % na 76,1 %, delež družin s tremi ali več otroki pa se je zmanjšal s 16,5 % na 7,7 %. Značilno se je povečalo tudi število samskih gospodinjstev.

SUMMARY

POPULATION OF SLOVENIA TODAY

Although small in size and the number of population, Slovenia is geographically, socially and historically a very diverse country. In the past four decades the number of its population increased by a quarter - from 1,590,000 in 1961 to slightly under 2 million today - even though it has been stagnating in the last few years. Fertility is declining, while life expectancy and net migration are slightly rising. As in the rest of Europe, in Slovenia the population is intensely growing old. In the period from 1971 to 1991 the average household size decreased from 3.4 to 3.1 members. In the same period the share of families without children increased from 17.9 % to 20.8 %, the share of families with one or two children increased from 65.5 % to 76.1 %, while the share of families with three children or more decreased from 16.5 % to 7.7 %. It is also characteristic that the number of single households is on the rise.